

DIKTA KLASS

Diktsamlingen *Politiken* ger röst åt den reproduktiva arbetarklassen, kvinnorna som består samhället med den omsorg och omvårdnad som krävs för mervärde och tillväxt. En kritisk poesi. Men också utopisk, menar Evelina Stenbeck. I sitt skrivsätt uppdagar Helene Rådberg möjligheten av en klassgemenskap bortom arbetet.

Omslaget till poeten Helene Rådbergs första diktverk på tio år, *Politiken*, pryds av Karin Mamma Anderssons målning "Dystra systrar". Vitklädda kvinnor riktar sina blickar snett ned mot den aprikosfärgade marken medan de håller sina händer prydligt knäppta framför sig. De ser inte särskilt företagsamma ut, systrarna. Tvärtom verkar de sällsamt passiviserade, slumpvis utplacerade och isolerade i sig själva. Ingen av dem verkar tala med någon annan. Om de är sjuksystrar – något som deras vita dräkter skulle kunna leda tanken till – eller om de förbinds av släktband, framgår inte av sammanhanget. Runt omkring dem finns något som påminner om fläckar av koagulerat blod, eller möjligtvis om små sår.

Innanför diktsamlingens pärmar förekommer desto större verksamhet. Rådbergs dikt befolkas av kvinnor som i uppbruten lyrisk form berättar om sitt arbete, på jobbet och i hemmet. Trots att Rådbergs kvinnor inte för ett regelrätt samtal så upprättas en dialog dem emellan, under och genom de gemensamma erfarenheterna. De här kvinnornas händer vilar inte stilla. Jag ska återkomma till händerna, för de spelar en central roll i Rådbergs dikt.

Politiken är uppdelad i fyra längre sviter, varav den första, "Arbetskamrater" introducerar de arbetande kvinnorna och deras gemenskap. Den andra sviten, "Det vardagligas praktiker" vidgar perspektivet mot de situationer som rör den kvinna som inte längre kan eller får möjlighet att arbeta. I de avslutande tredje och fjärde sviterna, "Som om systrar" respektive "Politiken / Det tredje fältet" lättar Rådberg på det sakpolitiska trycket och låter en mer associativ, emotiv och symbolisk poesi ta plats. *Politiken* avslutas med en liten faktaruta

innehållandes information om yrkesgrupper i offentlig sektor från Försäkringskassan och en kortfattad statistik från SCB om andelen kvinnor i vårdsektorn.

Det kan tyckas lite torrt att avrunda en diktsamling med statistik om kvinnodominerade yrkesgrupper. Faktauppgifter i diktverk hör ju inte vanligheten till. Men då förbiser man det som jag uppfattar som Rådbergs grundläggande poetiska idé: att låta marginaliserade röster förmedla en i litteraturen underrepresenterad erfarenhet. På ett estetiskt plan låter detta sig främst göras genom tidigare nämnda röstfragment, men även genom att sammanföra berättelser ur arbetslivet med en metaforik hämtad ur anatomin. Det vardagliga arbetet framträder härigenom närmast som groteskt. Här ett exempel från en dikt i den första sviten:

**Det täta figurrummet glappar besparingssöm bröst två vårtgård
bröstvärta**

**Transkribera sextimmarsdröm r ö d r o s korsstygnnsnamn
r o s e n r ö d omvårdnad tränas v a r d a g kantmaskor
kedjemaskor Produktionsnivå sex barn per anställd**

**Lägre knapphålshål
mättas**

in i den ekonomiska svällkroppen

Rådberg använder sig även av den arbetande kvinnans kropp på en mer påtaglig nivå i dikten. "Formbara kroppar vrids in i arbetskroppen", skriver hon, "lönekroppar" förvandlas till "VärkKropparna", med följderna att de arbetande kvinnorna oundvikligen drabbas av sjukdom. Rådberg gestaltar detta genom att foga samman utsagor om hur deras biologiska reproduktiva system går sönder med en kritik av de arbetsförhållanden som kvinnorna verkar under. I *Politiken* drabbas de av bröstcancer, tvingas operera bort livmodrar, får missfall, äter östrogen, hamnar i ett för tidigt klimakterium och gör abort. Mellan raderna läser jag fram en av vrede vibrerande saklighet: om de omvårdande kvinnornas kroppar faller samman inifrån så gör snart det producerande skiktet det också.

Därmed är vi framme vid den teoretiska kärnan i Rådbergs politik. De arbetande kvinnorna i *Politiken* belyser det faktum att den svenska arbetarklassens primära subjekt inte längre består av den fast anställde, fackligt anslutne industriarbetaren. Han (för det var oftast en man) är i stället ersatt av den inringda lokal- och äldrevårdaren, barnomsorgsarbetaren på timmar, eller timvikarien i skolan. Med andra ord, den svenska arbetarklassen sysslar inte längre med produktion (den utförs som bekant i fabriker utanför Sverige) utan med reproduktion, det vill säga det omfattande och helt nödvändiga arbete som syftar till att arbetsmassan – vi som arbetar – får den omsorg och omvårdnad som vi behöver för att ha kraft över att producera de varor och tjänster som skapar mervärde, grunden för ekonomisk tillväxt. I Rådbergs *Politiken* heter denna förändring "Feminiseringens låglönerörelse, hemmafrutvidgad standard".

Det är framförallt den första sviten, "Arbetskamrater", som tecknar en bild av kvinnors dubbelarbete. De byter blöjor på förskola, äldreboende och i hemmet. De tröstar och vyssjar, leker och nynnar. De lever i ett "tjugofyratimmarssamhälle", där gränsen mellan arbete och fritid är upplöst. De arbetar med utsatta barn, barn för vilka deras arbete är oundgängligt: "fritids är hans viktigaste plats" heter det på ett ställe. De arbetar med mobbade barn, barn som ska äta, sova, leka, pyssla, ständigt stimuleras.

Gränserna mellan omsorgsarbete i yrkeslivet och i hemmet har alltid varit otydligt dragna, och det är kvinnorna som förlorar på den tystnad som omger deras ständigt pågående arbete. Rådberg försöker sätta ord på denna gråzon genom att visa hur kvinnokroppen kodas språkligt som anpasslig i båda systemen: "Feminin Anställningsbar, Mjuka form, Gemensam". Arbetsuppgifter, kvinnorollen och arbetsmarknaden träcklas därmed samman till en förtryckande diskurs. Som i följande rader:

**Arbetskroppen insydd i vårdkroppen arbetarklass, ordklass
femininum ingå eller kärt barn har många namn
i samma klang
också i värdeladdningarna
i orden i omsorgsspråket /.../**

Det påpekas ibland att 1900-talets klassiska arbetarförfattare sällan skrev om själva arbetet på fabriken. Det gäller emellertid inte för Rådberg, tvärt om är det i den änden som hon tar sin utgångspunkt och förlägger sin politiska och litterära glöd: genom en poetisk bearbetning kan den diskurs som förtrycker de reproduktivt arbetande kvinnorna medvetandegöras. Rådberg sammanför påståenden om reproduktivt arbete, "Vi är den bedövade kvinnoklassen" och "Mjuka värden är kvinnovärden" med poetiska beskrivningar av omsorgsarbetet, "barnen på de gröna plastöverklädda madrasserna" – i syfte att medvetandegöra och samtidigt representera denna erfarenhet.

Nu är dock Rådbergs arbetande kvinnor långt ifrån passiviserade. Deras försök att protestera via etablerade vägar, till exempel genom att planera en strejk, skjuts i sank på några få diktrader. "Strejk är ett vapen i fackets tjänst" säger en fackrepresentant uppmuntrande, men meddelar redan ett par rader senare att facket inte kan sanktionera den strejk som planeras.

Genom hela diktverket nämns olika ministrar tillsatta för att bevaka yrkesgrupper inom offentlig sektor. Familjeminister, ungdomsminister, stadsminister, arbetsmarknadsminister, socialminister, skolminister, socialförsäkringsminister och jämställdhetsminister är alla i *Politiken* beteckningar för upprepade misslyckade försök att företräda, det vill säga, politiskt representera, yrkesarbetande kvinnor. Ministrarnas namn och titlar fungerar därmed inte enbart som en historisk kontext och en yttre tidsram åt diktverket utan framför allt som en ständigt pågående anklagelse mot det system som sanktionerar kvinnornas usla arbetsförhållanden.

feminismens svåraste och mest akuta frågor att lösa. Är det en feministisk framgång att kvinnor, bokstavligen, arbetar sig till döds i fabriker i Bangladesh? Här finns ett utrymme för en grundläggande och nödvändig kritik av klassamhället, som måste omfatta även de producerande kvinnorna i fabriker runt om i världen. Med *Politiken* fortsätter Rådberg nysta i denna härva, inte minst när hon närmar sig de dubbelarbetande kvinnorna i Sverige. Men mycket återstår att göra.

LYRIK

Politiken

Helene Rådberg

Ordfront, 2018

Författarfoto: Jan-Åke Eriksson